

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร
รายงานสภาพการใช้ที่ดิน และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน
จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2553

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่เป็นอันดับสองของประเทศ รองจากจังหวัดนครราชสีมา เป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนบนซึ่งได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาจากภาครัฐอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นศูนย์กลางทั้งทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ธุรกิจการค้า และการคมนาคม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีพืชเศรษฐกิจหลายชนิด เช่น ข้าว ถั่วฝักยาว ลิ้นจี่ ส้มเขียวหวาน ตลอดจนพืชผัก แต่การผลิตภาคนอกการเกษตรก็มีความสำคัญเช่นกัน โดยเฉพาะในภาคบริการ ทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่เป็นไปอย่างรวดเร็ว และค่อนข้างมีเสถียรภาพ จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นในทุกปี ซึ่งส่งผลให้จังหวัดเชียงใหม่มีประเภทการใช้ที่ดินที่หลากหลาย และเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เช่น การขยายตัวอย่างรวดเร็วของตัวเมือง และย่านอุตสาหกรรม รวมทั้งการขยายพื้นที่ และการเปลี่ยนชนิดพืชในพื้นที่เกษตรกรรม จึงควรกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ต่างๆ รองรับการพัฒนาอย่างรวดเร็วของจังหวัด และทันกับการแข่งขันทางการตลาดทั้งภายใน และภายนอก โดยต้องสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้น ข้อมูลสภาพการใช้ที่ดินที่เป็นปัจจุบันจึงถือได้ว่าเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ กรมพัฒนาที่ดินจึงนำการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ เข้ามาช่วยในการจัดทำฐานข้อมูลสภาพการใช้ที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับการสำรวจภาคสนาม ซึ่งได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2552 – 30 กันยายน 2553 ผลการดำเนินการดังนี้

1. สภาพการใช้ที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2553 ซึ่งเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 12,566,911 ไร่ พบว่ามีการใช้ที่ดินจำแนกตามประเภท มีรายละเอียดดังนี้
 - 1) พื้นที่ป่าไม้ เป็นประเภทการใช้ที่ดินที่มีเนื้อที่มากที่สุด คือ 8,941,623 ไร่ หรือร้อยละ 71.15 ของเนื้อที่จังหวัด โดยพื้นที่ป่าผลัดใบสมบูรณ์ มีเนื้อที่มากที่สุด 6,168,452 ไร่ รองลงมาได้แก่ ป่าดิบสมบูรณ์ 2,501,808 ไร่ และ ป่าผลัดใบรอสภาพฟื้นฟู 169,138 ไร่ ตามลำดับ
 - 2) พื้นที่เกษตรกรรม มีเนื้อที่ 2,823,623 ไร่ หรือร้อยละ 22.45 ของเนื้อที่จังหวัด พืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ ไร่นาข้าว 577,789 ไร่ ถั่วฝักยาว 452,118 ไร่ และลิ้นจี่ 125,531 ไร่ เป็นต้น

3) พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง มีเนื้อที่ 465,189 ไร่ หรือร้อยละ 3.71 ของเนื้อที่จังหวัด พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่หมู่บ้าน 252,822 ไร่ รองลงมาได้แก่ พื้นที่สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ 83,781 ไร่ เป็นต้น

4) พื้นที่เบ็ดเตล็ดมีเนื้อที่ 205,648 ไร่ หรือร้อยละ 1.64 ของเนื้อที่จังหวัด ส่วนใหญ่เป็นไม้ละม้าย 130,687 ไร่ และทุ่งหญ้า 41,299 ไร่ ตามลำดับ

5) พื้นที่แหล่งน้ำ มีเนื้อที่รวม 130,828 ไร่ หรือร้อยละ 1.05 ของเนื้อที่จังหวัด ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่หนอง บึง 59,622 ไร่ รองลงมาได้แก่ อ่างเก็บน้ำ 30,882 ไร่ และแม่น้ำ ลำคลอง 24,595 ไร่ เป็นต้น

2. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างปี พ.ศ. 2549 และ ปี พ.ศ. 2553 ที่สำคัญได้แก่

1) พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง มีเนื้อที่เพิ่มขึ้น 87,251 ไร่ เนื่องมาจากการขยายตัวของชุมชน ซึ่งเกิดจากการขยายพื้นที่ของตัวเมืองและชุมชน นอกจากนี้ยังมีสถานที่ราชการที่สร้างขึ้นใหม่และขยายพื้นที่เพิ่มขึ้น เช่น โครงการตัวอย่างผลิตพลังงานไฟฟ้าด้วยพลังแสงอาทิตย์ ศูนย์อุทกวิทยาที่ 1 อุทกวิทยาอมก๋อย โครงการไฟฟ้าพลังน้ำแม่ตื่น สถานีวิทยุพอแก้ว องค์การบริหารส่วนตำบลปางหินฝน องค์การบริหารส่วนตำบลสบเกี๋ยะ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่วิทยา เขตสะลวง-จีเหล็ก รวมทั้งโรงงานอุตสาหกรรมสร้างขึ้นใหม่ เช่น โรงงานอำไพวรรณการเกษตร บริษัทสยามคาร์เพนเตอร์ บริษัท แมทเทคอินเตอร์เนชันแนล บริษัท เชียงใหม่แพนคาร์โก้ จำกัด และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่เกิดขึ้นใหม่ ได้แก่ สนามกีฬา และรีสอร์ทต่าง ๆ

2) พื้นที่เกษตรกรรม มีเนื้อที่เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2549 รวม 516,345 ไร่ เมื่อพิจารณาเป็นรายพืชที่สำคัญ จะพบว่าไร่มุญเวียนมีพื้นที่เพิ่มมากที่สุด 412,319 ไร่ รองลงมาได้แก่พื้นที่ปลูกข้าวโพดเพิ่มขึ้น 110,365 ไร่ เนื่องจากความต้องการใช้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในอุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ อุตสาหกรรมเอทานอล ที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากโรงงานอาหารสัตว์ที่ใช้มันสำปะหลังในสูตรอาหารสัตว์บางส่วนต้องปรับเปลี่ยนมาใช้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นผลจากมันสำปะหลังเกิดเพลี้ยแป้งระบาดทำให้ผลผลิตลดลง นอกจากนี้ยังพบว่ามีพื้นที่ปลูกไม้ผลเพิ่มขึ้นด้วย โดยพื้นที่ปลูกลำไยเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมาได้แก่ พื้นที่ปลูกส้ม และลิ้นจี่ ตามลำดับ อันเนื่องมาจากราคาของผลไม้ที่เพิ่มสูงขึ้น

3) พื้นที่ป่าไม้ โดยภาพรวมพื้นที่ป่าไม้ลดลง 693,139 ไร่ แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ป่าสมบูรณ์มีเนื้อที่ลดลง 668,496 ไร่ ในขณะที่ป่ารอสภาพฟื้นฟูมีเนื้อที่ลดลง 24,643 ไร่ โดยเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่ไร่หมุนเวียน ซึ่งมีสาเหตุหลักคือการเพิ่มจำนวนของประชากรในจังหวัด จึงมีความต้องการพื้นที่ทำกินเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งทัศนคติและความเชื่อของเกษตรกร

4) พื้นที่แหล่งน้ำ มีเนื้อที่เพิ่มขึ้น 16,334 ไร่ เป็นบ่อน้ำในไร่นา และคลองชลประทาน

5) พื้นที่เบ็ดเตล็ด มีเนื้อที่เพิ่มขึ้น 73,209 ไร่ โดยพบว่าเปลี่ยนแปลงมาจากพื้นที่เกษตรกรรมที่ถูกทิ้งร้าง

6) เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพของดินพบว่า พื้นที่ปลูกพืชบนพื้นที่ดอน เป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงชนิดพืชมากที่สุด โดยมีการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มของพืชไร่ ไม้ผล และไม้ยืนต้น นอกจากนี้ยังพบว่านาข้าวในกลุ่มชุดดินที่ 5 ซึ่งเป็นดินนา มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ปลูกไม้ผล โดยเปลี่ยนเป็นลำไยมากที่สุด

3. ข้อเสนอแนะ

1) ในปีการผลิต 2553 ผลผลิตไม้ผล เช่น ลำไย ส้ม ลิ้นจี่ มีราคาค่อนข้างสูง ทำให้มีแนวโน้มขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มมากขึ้น แต่การเพิ่มพื้นที่ปลูกของพืชเศรษฐกิจทั้ง 3 ชนิด อาจส่งผลต่อราคาผลผลิตได้ในภายหลัง แต่เนื่องจากมีการนำเข้าผลผลิตมาจากต่างประเทศ ซึ่งมีราคาต่ำกว่าผลผลิตภายในประเทศ และมีแนวโน้มปริมาณการนำเข้าที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะ ส้มชนิดต่างๆ รัฐบาลจึงควรกำหนดนโยบายในการผลิตไม้ผล เช่น ยุทธศาสตร์พัฒนาผลไม้ไทย พ.ศ. 2553-2557 ให้เป็นรูปธรรมเพื่อป้องกันการเกิดปัญหาการราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ขยายตลาดทั้งภายใน และภายนอกประเทศ เพื่อสร้างเสถียรภาพราคาผลไม้ให้แก่เกษตรกร

2) พื้นที่ป่าในจังหวัดเชียงใหม่ลดลงอย่างต่อเนื่องในระยะเวลา 4 ปี เนื่องมาจาก การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ที่ต้องการเพิ่มพื้นที่ทำกิน จึงมีการบุกรุกเข้าไปทำประโยชน์ในเขตพื้นที่ป่า ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสมดุลธรรมชาติในระยะยาวได้ ภาครัฐควรมีกลไกป้องกัน และบริหารการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่ให้มีประสิทธิภาพอย่างสูงสุด รัฐบาลจึงควรมีมาตรการที่เข้มงวด เพื่อรักษาพื้นที่ป่าไม้ ที่เป็นป่าสมบูรณ์ให้คงสภาพอยู่เพื่อรักษาความสมดุลในระบบนิเวศวิทยาภายในพื้นที่

3) พื้นที่นาข้าวเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศไทย มีแนวโน้มลดลงเนื่องเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนที่มากกว่าการผลิตข้าว หรือเป็นพื้นที่ชุมชนหรือสิ่งปลูกสร้าง จึงส่งผลให้ผลผลิตข้าวลดลงอย่างต่อเนื่องสวนทางกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยได้ในอนาคต รัฐบาลจึงควรมี

การติดตามการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถกำหนดนโยบายสำหรับป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

4) การศึกษาครั้งนี้ หน่วยงานต่าง ๆ สามารถนำข้อมูลไปพิจารณาเพื่อกำหนดแนวทางนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีประสิทธิภาพ และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนต่อไป